

ESTADES DE MILITARS A L'HOSPITAL PROVINCIAL DE STA. CATERINA DE GIRONA DURANT ELS SETGES DE 1808 I 1809

MERINO PALOMAR, Purificació
ROIG GARCÍA, Josep

RESUM: Aquest estudi parteix d'unes cartes de l'administrador de l'Hospital de Santa Caterina de Girona l'any 1810, dirigides a les autoritats militars espanyoles per intentar cobrar part de les despeses dels militars atesos durant el setge de l'exèrcit francès a la ciutat (1808-09). A partir de les seves dades ha estat possible conèixer les estades i la mortalitat de militars de baixa graduació a l'hospital, els períodes en què la lluita es va intensificar i una relació detallada dels batallons que van participar en el setge.

Paraules clau: Setge Girona 1808. Ingress militars Hospital. Guerra del Francès.

RESUMEN: Este estudio parte de unas cartas del administrador del Hospital de Santa Caterina de Girona del año 1810, dirigidas a las autoridades militares españolas para intentar cobrar parte de los gastos de los militares ingresados durante el asedio de la ciudad por el ejército francés. A partir de los datos recogidos ha sido posible conocer las estancias y mortalidad de militares de baja graduación en el hospital, los periodos en que la lucha se endureció y una detallada relación de los batallones que participaron en el asedio.

Palabras clave: Asedio Girona 1808. Militares ingresados hospital. Guerra del Francès.

*

INTRODUCCIÓ

La ciutat de Girona ha viscut al llarg de la seva història molts moments crítics on el sentit de col·laboració ciutadana ha arribat a les màximes manifestacions. Per epidèmies o problemes de tipus sanitari, o bé per raons polítiques que finalment esdevenen militars, els habitants de la ciutat han hagut de mostrar el seu vessant més solidari. Un dels episodis més significatius de la història de la ciutat va tenir lloc davant els intents expansionistes de Napoleó a principis del segle XIX.

Una recerca de l'activitat de l'Hospital de Sta. Caterina al llarg de la seva història ens ha permès arribar, per mà d'uns documents manuscrits de l'època, a descobrir les enormes vicissituds que van patir els responsables del centre per cobrar l'assistència prestada a militars en el curs dels setges de 1808 i 1809. El recull posterior d'aquestes dades dipositades a l'Arxiu Històric de Girona, juntament amb la "benevolença" de les autoritats militars, van permetre al centre sanitari compensar les despeses realitzades. És a partir d'aquests documents inèdits que ens endinsarem una mica més en la realitat d'aquella època i coneixerem dades de les guarnicions que van participar en la defensa de la ciutat i de l'activitat generada en l'Hospital Provincial de Caritat.

LA CIUTAT DE GIRONA. ALGUNES DADES DEMOGRÀFIQUES I ECONÒMIQUES A PRINCIPIS DEL SEGLE XIX

Existeix un clar moviment d'immigració de francesos cap a les terres catalanes a finals del segle XVII. Abans d'iniciar-se la Revolució Francesa ja és comptabilitzaven entorn de 6.000 persones del país veí treballant al nostre a la recerca d'ingressos més atractius (1). Un segon grup més important d'immigració té lloc entre els anys 1789 i 1795. Es tracta de persones amb motius polítics i ideològics que, més endavant, consolidada la dominació militar, constituïran un grup de buròcrates que ocuparan alts càrrecs de l'administració degut al seu alt nivell cultural. Finalitzada la guerra contra França l'any 1795 queda palesa la feble posició espanyola en el context d'Europa.

A nivell local, l'arribada d'immigrants francesos no va suposar cap problema per la vida de la ciutat, entre altres motius per la bona situació econòmica dels nouvinguts. A l'any 1791 es calcula que eren prop d'un miler.(2)

La població estimada a la ciutat el mes de maig de 1809, immediatament abans d'iniciar-se el darrer i més important setge de la ciutat, era de 8.743 persones. Probablement una part d'elles corresponien a persones de les rodalies que vingueren a refugiar-se dins de la zona emmurallada.

	GIRONA	FORASTERS	TOTALS
Homes	2.075	867	2.942
Dones	2.414	928	3.342
Nens d'1 a 7 anys	995	529	1.524
Nens de 7 a 14 anys	635	300	935
TOTALS	6.119	2.624	8.743

Taula 1. Població de Girona el mes de maig de 1809 (3).

Existeix un moviment simultani de fugida de les classes més altes i dels terratinents de la ciutat cap a zones menys compromeses, a la vegada que vénen forasters amb l'esperança de protegir-se dels invasors darrera els murs de la ciutat. No tornem a tenir més dades de la població que habita la ciutat fins l'any 1812. Els francesos fan un cens que permet fixar en 4.600 el nombre de ciutadans i tres anys més tard encara baixa a només 4.500 habitants.

També tenim algunes dades sobre les destrosses ocasionades per la guerra als edificis de la ciutat: 111 cases totalment enderrocades dintre el recinte emmurallat i 131 en els ravals, 48 cases parcialment enderrocades i 104 cases deshabitades. Només estaven en condicions de ser usades un miler de cases l'any 1814.

Hem de suposar que les conseqüències del llarg setge i les destrosses que va viure Girona, li va deixar l'empremta al llarg de tot el segle que començava. Les pèrdues econòmiques, les malalties i epidèmies posteriors van estendre la misèria a la zona.

Un altre fet que ens permetrà apropar-nos més a la realitat viscuda aquests dos anys serà el nombre de defuncions dels gironins. Les dades son extretes a partir dels registres de defunció de les parròquies de Sant Feliu i del Carme. Faltaran les del Mercadal que van desaparèixer durant la Guerra Civil, però la mostra ja resulta prou significativa. Però, encara ho serà més si es té en compte l'oblit d'inscriure alguns morts, donada la situació que es vivia a la ciutat.

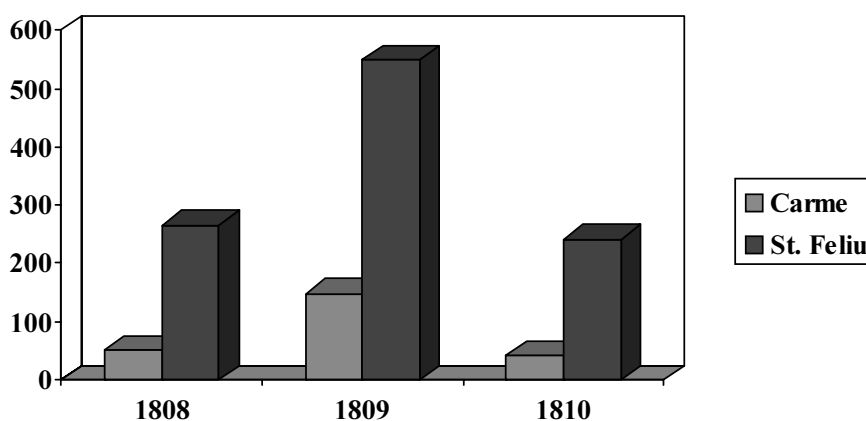

Figura 1. Defuncions registrades a dos de tres parròquies de la ciutat als anys 1808-1810.

Si revisem les professions dels morts segons el recull realitzat per Ramón Alberch³ crida l'atenció l'elevat nombre de defuncions dintre els gremis que s'havien organitzat com a cossos armats per a la defensa ciutadana. Un bon nombre d'altres professionals i diversos estaments socials com l'eclesiàstic varen morir segons aquests registres, donant a entendre una participació ciutadana molt activa en la lluita armada. En canvi, hi ha dos aspectes que criden l'atenció com són l'elevat nombre de dones mortes, i l'escàs nombre de militars. Pel que fa al primer és de difícil interpretació, donada l'escassa participació femenina en la lluita. Es probable que l'acció de les epidèmies i la malnutrició hagin estat les causes més importants. Respecte al baix registre de militars, cal pensar que les defuncions no figuraven en els registres parroquials, a menys que es tractés de fills o ciutadans estables de Girona.

Alguns historiadors apunten que el nombre de soldats morts només durant l'any 1809 superà el miler. Nosaltres no podem donar resposta a aquest fet, però sí que podem constatar els ferits que van ser atesos a l'Hospital Provincial i en l'annex que es va instal·lar per donar atenció al contingent militar. També coneixerem els que van morir dintre el recinte hospitalari, durant la seva estada.

	1808	1809	1810
Nobles	3	4	2
Liberals i funcionaris	7	15	7
Comerciants	2	7	6
Agremiats	47	137	22
Militars	1	3	8
Pagesos i criats	29	61	11
Dones	49	241	57
Eclesiàstics	7	45	20
Ofici desconegut	170	184	151
TOTALS	317	697	284

Taula 2. Relació dels oficis dels morts durant el període 1808-1810 a les parròquies del Carme i St. Feliu de Girona.

Si fem una revisió dels naixements durant aquest mateix període i en els posteriors es veu una disminució entre els anys 1810 i 1812. Aquesta minva incideix directament en les classes socials més baixes (treballadors, pagesos i agremiats) i no afecta tant a les classes més altes (professionals liberals, comerciants i negociants) que probablement es van veure menys directament implicats en la lluita. De la importància d'altres causes de mort relacionades amb la manca d'higiene, desnutrició i epidèmies durant el setge de la ciutat donen fe escrits de dos metges que van viure directament l'episodi d'aïllament

militar viscut: Josep Antoni Viader i Nieto Samaniego. En uns escrits descriptius mostren les condicions sanitàries viscudes en la ciutat i les causes mèdiques de mort.

Segons l'historiador Emili Grahit (4) la mortalitat deguda a les epidèmies s'anava incrementant a mesura que es degradaven les condicions higièniques a la ciutat. Es va agreujar aquesta situació en els mesos de novembre i desembre de 1809.

LA CIUTAT DE GIRONA. DADES HISTÒRIQUES

El creixement de la ciutat en les darreries del segle XVIII és moderat, afavorit per l'absència de guerres i d'epidèmies. Però, a partir de l'any 1793, la ciutat comença a viure un nou període de greus dificultats degut a l'inici dels enfrontaments bèl·lics de la monarquia espanyola amb la França revolucionària. La situació geogràfica de la ciutat fa que les repercussions de la mateixa siguin més greus que no pas en altres àrees del país. La despreocupació dels Borbons cap aquestes lluites farà que el problema es transformi en un assumpte eminentment català. La importància d'aquest conflicte, conegut com a *la Guerra Gran* en les terres gironines, s'entreu de l'allistament de soldats dut a terme en la regió. La capital actuava com a centre coordinador. Es calcula en 18.660 els soldats quintats i un miler d'ells tenien fixada la residència a la ciutat. Girona actuà també com a centre hospitalari i recull un gran volum de soldats malalts. Es va arribar a aturar la fàbrica de l'hospici per a dedicar-la a hospital i caserna de soldats (5).

Es visqué un replegament de les tropes al desembre de 1794 degut a un augment de pressió dels francesos. Cau el Castell de Sant Ferran de Figueres i el plantejament de les autoritats de la ciutat va ser que tots els alts càrrecs romanguessin al seu lloc, malgrat que la actitud era de capitulació abans de mantenir un setge perllongat. A finals d'any abandonen la ciutat el bisbe i gran part dels canonges de la catedral. En poc temps la ciutat es veié plena de persones que per diferents motius malvivien a refugi de les seves muralles. Durant els següents anys aquesta immigració triplicà l'índex de natalitat de la vila. El preu dels aliments s'apujà i es visqué la situació de carestia més gran del segle. Les mateixes monarquies europees que impulsaren la guerra contra França, veient el rumb negatiu del conflicte signaren l'any 1795 la Pau de Basilea que tornà a deixar vigent les fronteres que hi havia abans de la Guerra Gran.

Es viu un estancament del comerç en les èpoques posteriors. La guerra amb Anglaterra provoca un descens en l'exportació de manufactures i això obstaculitza la posada en funcionament de les "fàbriques" de l'Hospici. Diferents mesures de l'Ajuntament, per tal de reactivar la seva producció, no troben fruit i s'arriba al seu tancament definitiu l'any 1808. Girona resta dintre d'una economia artesanal amb preponderància del sec-

tor tèxtil i abundants jornalers amb tasques estacionals. Més de la meitat de les propietats de cases i terres eren en mans de la noblesa i l'església.

En el moment d'iniciar-se el primer setge, la ciutat comptava amb greus diferències socials, una davallada de l'activitat econòmica i les fonts de riquesa en mans de la noblesa i l'església.

L'afany imperialista francès es tradueix en fets reals a partir del mateix 1808. Amb el pretext d'anar a Portugal les tropes de Napoleó s'instal·len a Espanya. Al seu pas pels afores de Girona es cregueren irrelevantes per la ciutat i la seva fortificació i seguiren camí cap a Barcelona sense despertar la intranquil·litat dels seus habitants. Una situació de força com la que se estava realitzant despertà ràpidament els sentiments nacionalistes catalans que procuraren organitzar-se per fer front a la invasió. En la ciutat es creà el juny de 1808 una Junta de Defensa com va succeir en altres indrets. El control el realitzaven el clergat i les classes populars, en contra de les més benestants i governants.

El primer intent real per conquerir la ciutat té lloc el 20 i 21 de juny. No va tenir èxit perquè els habitants aconseguiren parar el cop i després refer les muralles. Un segon intent es realitzà el 22 de juliol. L'atac va ser dut a terme pel general Duhesme amb onze mil soldats. S'inicià el primer setge de la ciutat. Aquesta resistí fins el 20 d'agost. Una perfecta maniobra de la Junta aconseguí aprovisionar-los i això va fer desistir al general francès, que aixecà el setge, deixant-lo per més endavant. Aquest període de tranquil·litat el va aprofitar la població per reforçar les defenses i augmentar el contingent de soldats, reorganitzant-se a partir del febrer de 1809 en torn a la figura del general Mariano Álvarez de Castro.

El segon setge, el més important per la durada i les conseqüències, s'inicia el 5 de maig de 1809. Va durar set mesos i finalitzà el 10 de desembre amb la capitulació de la ciutat. Varen coincidir en el temps: bombardeigs, bloqueig de les comunicacions exteriors, manca de productes bàsics de subsistència, epidèmies...

A partir de l'11 de desembre de 1809 la ciutat restà en poder de les forces franceses. S'havien perdut la meitat dels pobladors i la destrucció material era important. Estadístiques de la època xifren en només 4.600 els habitants de Girona.

Un dels mecanismes dels francesos per atraure's la població gironina i assegurar-se la seva col·laboració va ser l'anomenat "assaig catalanista" que va consistir en proclamar l'oficialitat de l'idioma català a l'administració i a la premsa, juntament amb proclames reivindicant l'esperit i la personalitat de Catalunya. La realitat va ser diferent i amb la successió dels següents funcionaris encarregats del govern de la ciutat es va tendir a un

afrancesament de la vida i els costums. És a partir de 1812 que es fa evident l'organització de Girona sota el patró francès i la vila passa a ser la capital del Departament del Ter. Puigcerdà com a capital del Departament del Segre, Barcelona com a capital del Departament de Montserrat i Lleida com a capital de les Boques de l'Ebre, configuraven juntament al del Ter els quatre Departaments en que va ser dividit el Principat.

Girona va ser l'única ciutat que va arribar a viure completament tots els aspectes de l'administració francesa, fins al punt d'esdevenir capital real de la Catalunya francesa entre el 1812 i 1814. Les conseqüències pràctiques foren un nou sistema impositiu, un nou sistema legislatiu, formació d'un nou cos de policia, impuls de mesures de sanitat i higiene, pacte amb una església autònoma, creació d'una premsa de qualitat i promoció de les arts com el teatre. Els aspectes negatius de la dominació es traduïren en abusos per part dels militars, requisos, allotjaments, desconsideració envers els governants civils i mesures arbitràries de tota mena. La vivència real del poble gironí durant aquesta curta època fou la d'una dominació i imposició militar per part d'un país estranger.

Els francesos abandonaren la ciutat sense incidències remarcables el mes de març de 1814. La ciutat va viure aquests fets com una situació de temporalitat tot esperant l'arribada del rei pel què lluitaven: Ferran VIIè, que al final esdevingué força ingrat amb la ciutat. Els fets negatius d'aquest període s'allargaren durant una bona part del segle XIX. La població de la ciutat a l'any 1815, ja desapareguts els francesos, era de només de 2.561 dones i 1.990 homes.

L'HOSPITAL DE STA. CATERINA DE GIRONA

El primer hospital amb que comptà la ciutat va ser l'Hospital de St. Pere que sembla ser del segle XI. Situat en el barri del mateix nom, va ser conegut com a Hospital de la Seu de Girona o Hospital dels Capellans per la seva dependència de les autoritats eclesiàstiques. La seva ubicació concreta era al costat de l'església de St. Nicolau, prop del riu Galligans.

A finals de segle XII es té referència d'un segon hospital conegut com de St. Llàtzer o dels Leprosos per dedicar-se principalment a malalts de lepra. Estava situat a Pedret, al costat de l'antic camí de França. També atenien a pelegrins que feien el seu trajecte per Girona per anar en direcció a Compostel·la. Es té constància de què aquest hospital en el segle XVII depenia de l'Hospital de Sta. Caterina (5).

L'edifici original de l'Hospital de Sta. Caterina va ser construït a principis del segle XIII en la zona sud de la ciutat. La iniciativa del mateix va partir de la Confraria de St. Martí que

es va fer càrrec de la compra del terreny. L'edifici es va construir acompanyat d'una església en honor de Santa Caterina. Ocupava una zona del Mercadal, al costat del camí ral que sortia cap a Barcelona. Aquest primer edifici va funcionar al llarg de quatre segles fins l'any 1653 en què fou enderrocats per motius militars i tornat a construir dintre del recinte emmurallat.

L'hospital comptava amb possessions de terres que ajudaven al seu funcionament. Les més importants estaven a Girona, Celrà, Sant Miquel de Campmajor, Salitja, Madremanya i Llorà. Una reforma de l'any 1317 canvià el seu funcionament i va passar a regir-se per un comanador elegit pels jurats de Girona amb la col·laboració de tres cònsols, un per cada una de les mans o estaments de la ciutat.

El nou edifici de l'Hospital de St. Caterina es va iniciar el 1666 i és una esplèndida mostra de l'arquitectura civil gironina del segle XVII. Del seu conjunt destaquen l'escalinata i el pati central. L'edifici en ple funcionament veuria la seva fesomia modificada i ampliada al llarg del segle XVIII sota la direcció del mestre d'obres Agustí Soriano.

Arribat els inicis del segle XIX amb l'amenaça de la guerra contra els francesos, la ciutat augmentà la dotació militar i l'activitat bèl·lica farà insuficient temporalment l'edifici, que haurà d'ampliar-se amb "la fàbrica de l'Hospici" per allotjar a tots els militars necessitats.

ESTADES MILITARS A L'HOSPITAL DURANT EL SETGE DE GIRONA

Les estades globals efectuades per soldats en l'Hospital de Sta. Caterina des de l'1 de setembre de 1808 a l'11 de desembre de 1809 vénen recollides a la gràfica 2. El motiu d'aquesta recopilació, com veurem en els documents que aportarem en el següent apartat d'aquest estudi, va ser intentar cobrar de les autoritats militars les despeses ocasionades per l'atenció a les tropes durant el setge.

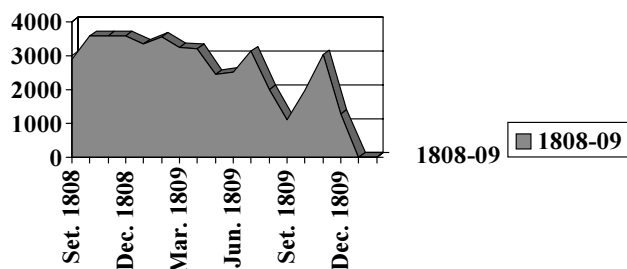

Figura 2. Estades mensuals de soldats a l'hospital de Sta. Caterina des de l'1 de setembre del 1808 a l'11 de desembre de 1809.

Estades de militars a l'Hospital Provincial de Santa Caterina de Girona durant els setges de ...

	Gen	Feb	Mar	Abr	Mai	Jun	Jul	Ago	Set	Oct	Nov	Dec
1808								2.881	3.582	3.584	3.577	
1809	3.306	3.531	3.219	3.191	2.442	2.511	3.117	1.997	1.110	1.963	3.042	1.265

Taula 3. Estades mensuals a l'hospital de Sta. Caterina

Es veu una incidència similar de estades hospitalàries durant tot el període del setge fins arribar al setembre en que disminueixen de forma important. És el moment en què es prepara la lluita més forta. Les guarnicions intensifiquen la seva preparació i es necessita accelerar les recuperacions dels seus soldats pel que esdevindrà. La taula 4 reflecteix en xifres de mortalitat hospitalària aquestes afirmacions. Hem de tenir present que les dades del mes de desembre corresponen exclusivament als deu primers dies.

	Gen	Feb	Mar	Abr	Mai	Jun	Jul	Ago	Set	Oct	Nov	Dec
1808										5	4	5
1809	desc	desc	desc	desc	2	10	11	5	5	13	44	24

*Taula 4. Mortalitat hospitalària mensual durant el període del setge de Girona
(les dades de desembre de 1809 corresponen només als dies 1 al 10)*

La traducció d'estades hospitalàries durant aquest període en nombre efectiu de soldats atesos mensualment en l'Hospital de Sta. Caterina ve reflectit en la Taula 5.

	Gen	Feb	Mar	Abr	Mai	Jun	Jul	Ago	Set	Oct	Nov	Dec
1808									383	581	432	417
1809	desc	desc	desc	desc	206	268	307	181	123	210	278	194

*Taula 5. Número de soldats atesos mensualment a l'Hospital de Sta. Caterina
(les dades de desembre de 1809 corresponen només als dies 1 a 10)*

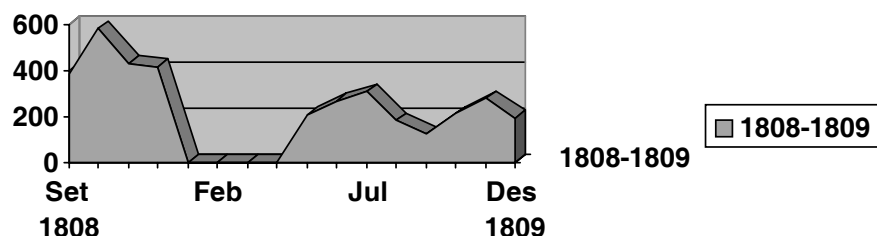

Figura 3. Nombre de soldats atesos mensualment a l'Hospital de Sta. Caterina (les dades de desembre de 1809 corresponen només als dies 1 a 10 i es desconeixen les dades de gener a abril de 1809).

L'estada mitjana dels soldats ingressats a l'hospital durant aquesta època va ser la que es reflecteix a la taula 6.

	Gen	Feb	Mar	Abr	Mai	Jun	Jul	Ago	Set	Oct	Nov	Dec
1808									7,5	6,1	8,2	8,5
1809	desc	desc	desc	desc	11,8	9,3	10,1	11,0	9,0	9,3	10,9	-

Taula 6. Estadets mitjanes mensuals de soldats a l'hospital.

REGIMENTS MILITARS QUE TINGUEREN SOLDATS INGRESSATS A L'HOSPITAL DURANT EL SETGE

El coneixement d'aquests regiments a partir del recull que va fer l'administrador de l'hospital per aconseguir l'abonament un any després de les despeses realitzades, ens identifica perfectament les forces militars que van defensar la ciutat durant el setge dels exèrcits francesos. Hem arribat a conèixer el nombre d'estades. En alguns mesos comptem amb una informació més rigorosa que ens arriba a donar coneixement del nombre de soldats per regiment, el nombre de companyies d'aquest batalló que tenia algun soldat ingressat i el nombre de caporals i sergents que rebien atenció mèdica. Molt esporàdicament hi figura algun oficial ingressat com a excepció d'un fet poc comú en aquella època. Els oficials ferits o malalts rebien atenció en cases particulars i l'hospital es reservava només per a suboficials i tropa.

Els batallons que van participar en el setge van ser:

- 1er. 2ón. i 3er. Batalló de Girona. Terç de Miquelets
- 1er. Batalló de Cavalleria de St. Narcís
- 1er. Batalló d'Artilleria de St. Narcís
- 1er. Batalló de Voluntaris de Tarragona
- 1er. Batalló de Voluntaris de Vic
- 1er. Batalló de Voluntaris de Manresa
- 1er. Batalló de Voluntaris de Figueres
- 1er. Batalló de Voluntaris de Igualada
- 1er. Batalló de Voluntaris de Lleida
- 1er. Batalló de Voluntaris de Cervera
- 2n. Batalló de Voluntaris de Barcelona
- Regiment de Suïssos Winffem
- Guerrilla de Salt
- 1er. Batalló d'Artilleria de Figueres
- "Real Cuerpo de Artilleria Fija de Gerona" i agregats
- Voluntaris de la Reserva General
- Batalló de Reunió d'Usera
- 2ón. i 3er. Batalló de Vic
- 1er. Batalló del Regiment d'Infanteria "Fernando I"
- 1er. Batalló de Daroca (Aragó)
- 1er. i 2ón. Batalló d'Infanteria de Baza
- 1er. 2ón. i 3er. Batalló d'Infanteria de Borbó
- "Real Cuerpo de Artillería de Aragón"
- 1er. Batalló de Zaragoza
- 1er. 2ón i 3er. Batalló d'Infantería Ultònia
- Artillería de Marina
- 1er, 2ón i 3er. Batallons de Voluntaris de Talam
- "Zapadores Reales"
- "Ligeros voluntarios de Tarragona"
- Militars francesos presoners de guerra

ALGUNES DEDUCCIONS OBTINGUDES DE LES DADES HOSPITALÀRIES

L'anàlisi de les dades obtingudes ens permet extreure algunes conclusions sobre els moviments militars entre els batallons que defensaren la ciutat. Els fets més remarcables són:

1. Existeix una nombrosa participació de batallons de voluntaris de les mateixes comarques gironines (3 batallons de voluntaris "miquelets") que tenen una participació activa en el primer setge (1808) i va disminuir en el segon setge (1809).
2. En el segon, i més important setge de la ciutat, predominen batallons militars amb més marcada formació professional: Batallons d'Infanteria de Baza, de Borbón i Ultònia.
3. Les forces de cavalleria tenen un major protagonisme en el primer setge de la ciutat.
4. L'activitat (major número de ferits i més estades hospitalàries) i la dotació de la ciutat en forces d'artilleria (més batallons diferents) s'incrementa al llarg de l'any 1809 i actua en el segon setge.
5. Existeix una abundant participació de voluntaris d'altres demarcacions de Catalunya. Predominen en el primer període (1808) i vénen principalment de Vic, Barcelona, Manresa i Cervera.
6. Existeix la participació de moltes més forces de l'exèrcit, de variada procedència, fins a completar una quarantena de batallons o grups armats d'organització i estructura diferent. Uns amb una estructura completament militar i altres amb una organització més rudimentària.
7. Són les tasques realitzades pels responsables de l'hospital en un intent per cobrar l'assistència prestada, el que ens ha permès recopilar la documentació d'aquest estudi i conèixer els destacaments que participaren activament en la defensa de la ciutat. Les dades s'han extret de diferents documents manuscrits de la època que van ser dirigits a la pertinent autoritat militar amb l'únic objectiu de poder cobrar.

BIBLIOGRAFIA

1. Pierre VILAR: *Catalunya dins de l'Espanya Moderna*. Barcelona. Edic 62, (1962), 137.
2. Carles RAHOLA. *Els emigrats polítics en la història*. Girona Imp. "El Autonomista", (1926), 20
3. Ramon ALBERCH FIGUERAS i Narcís CASTELLS CALZADA "*La població de Girona (segles XIV-XX)*". Girona. Institut d'Estudis Gironins. Col·lecció de Monografies (11):113.
4. Ramón ALBERCH i FIGUERAS: "*Girona i les Guerres del Francès*" en Quaderns d'Història de Girona. Edit. ADAC (Ateneu d'Acció Cultural), (7): 238
5. Carles FERRER JUANOLA i Joan VILLAR TORRENT. "*L'eclosió urbana de Girona*". en Quaderns d'Història de Girona. Girona. Edit. ADAC (Ateneu d'Acció Cultural) 1994; (5): 155